

Píše Luboš Merhaut

(E*forum, 11. 12. 2013)

Kniha **Karel Havlíček** s podtitulem **Portrét novináře** (Argo 2013) „vychází teď, řekl bych, v pravý čas“, podotýká **Bohumil Doležal** v závěrečné „Poznámce autora“. Naznačuje v ní i kořeny publikace: Havlíčka publicistu si poprvé našel „ve Tváři“. Českým politickým myšlením, jeho demokratickou a liberální tradicí a zvláště osobnostmi a publicistikou Karla Havlíčka, Františka Palackého, T. G. Masaryka a Emanuela Rádlu se zabývá od sedmdesátých let minulého století. Těmto tématům se soustředěně věnoval mj. v rámci svého působení v Institutu politických studií Fakulty sociálních věd UK (1993–2002). Dokládají to materiály a články, které lze najít v [České příloze](#) Doležalova internetového politického deníku Události (vedeného od roku 2000). Text cyklu přednášek z devadesátých let o Havlíčkovi byl podle této přílohy v zestručněné i doplněné podobě v zásadě dokončen v roce 2006 („Psáno u příležitosti 150. výročí jeho úmrtí“, s nadpisem Karel Havlíček: portrét novináře); pro knižní vydání jej zredigoval Petr Onufer.

„Nechci podat nějaký učený historický výklad, vyprávění o tom, „jak to opravdu bylo“,“ ujišťuje autor v Úvodu. „Vyprávět o minulosti znamená minulost vykládat, poznávat a chápat ji, jak řekl Masaryk, ‚z plnosti přítomné‘. Taky vycházím v podstatě z Masarykova pojetí Havlíčka, samozřejmě s tím, že nová doba a nové historické zkušenosti chtě nechtě vedou člověka tu a tam ke kritičtějšímu přístupu“ (s. 5). Doležal postupuje chronologicky a v rámci životaběhu Karla Havlíčka Borovského se v deseti kapitolách zaměřuje na jeho „vstup na veřejnou scénu“, proslulou kritiku Tylova Posledního Čecha („kýčovitého vlastenectví“), pojetí obce a občanství, na Havlíčkův vztah k Rusku a ke slovanství, na jeho politický realismus a poměr k radikalismu, k otázkám národnosti a demokracie, charakterizuje jeho koncepci Rakouska a vztahu k sousedním národům, letmo registruje postoj k židovské otázce a k náboženství; jako vrcholné období Havlíčkovy žurnalistiky ukazuje vydávání Slovana, s epilogem v brixenské izolaci a brzké smrti. Havlíčka jako kritika a zakladatele české moderní žurnalistiky autor přirozeně nemusí objevovat ani nechce idealizovat, jeho profesní a hlavně charakterní aktivity především interpretuje s výrazně aktualizujícími akcenty: „Cílem této knížky není podat jakýsi mechanický průřez Havlíčkovým působením. Soustřeďuji se jen na ta témata, která považuji za klíčová pro naše dnešní uvažování o politice“ (s. 57).

Doležal přitom naplňuje deklarovanou snahu „nechat mluvit především Karla Havlíčka samotného“ (s. 8). Cituje poměrně rozsáhlé, ovšem příznačné pasáže z jeho článků, uvádí je do základních dějinných souvislostí, předznamenává výkladem a shrnuje. Navíc je průběžně „zevnitř“ komentuje, a to nejen způsobem vysvětlujícím či

opravujícím, nýbrž i aktualizacími odbočkami. Chuť podotýkat či vytvářet paralely při psaní zjevně narůstala a sentence vkládané do citátů v hranatých závorkách rušivě bytnější (rozhodně by byly přehlednější klasické poznámky pod čarou). Hledisko politického komentátora, spojující osobní zkušenost, kritickou i osvětově-nabádatovou tendenci a interpretační zacílení na několik zásadních a nadčasových kvalit se tak projevuje i v této rovině (uvnitř hranatých závorek defilují pak jména Marx, Churchill, Stalin, Chruščov, Putin, Zdeněk Nejedlý, Ján Čarnogurský aj., objevují se přirovnání k „normalizaci“ nebo „opoziční smlouvě“; osvětlení, že je-li řeč o „lidech učených“, lid mluví o „zasraných intelektuálech“ /s. 67/, je již natolik „oživující“, až snad postradatelné). Snaha o ironické odlehčení i sklon k zobecňování a opakování koneckonců patří k žánru přednášek, z něhož publikace vlastně nevystupuje. Doležalovi jde hlavně o dnešní politické myšlení v Čechách, nikoli o Havlíčka literáta; i tak by však z hlediska literárněhistorického nemusely mrzet některé zbytečné generalizace (Tylovo „dílo, nazíráno očima dnešního čtenáře, má nulovou uměleckou hodnotu“, s. 15-16) a neměly by zůstat stranou autorovy pozornosti některé práce, zvláště komplexní literární a historické analýzy Alexandra Sticha (viz *echo* Libuše Heczkové z 23. 1. t. r.).

Oživující výklad Bohumila Doležala zvýznamňuje podstatné otázky, které autora dlouhodobě interesují: politickou kultivovanost a názorovou pluralitu „demokracie v moderním západním pojetí“, svobodu individuálního názoru a kritiky, mravní zásadovost a nezkaženost, problémy nacionalismu. „Svobodná společnost se nebojí přiznat si své chyby a hříchy a otevřeně o nich hovořit. Je schopna tolerovat nepříjemné, kritické názory, protože ví, že pokud jsou oprávněné, vyplatí se to, a pokud ne, nejlíp se to pozná ve svobodné veřejné rozpravě. Také ví, že nepříjemné, kritické názory zastává zpočátku jen velmi málo lidí. Havlíček šel v té věci příkladem vstřícnosti. Samozřejmě, že při tom chyboval a mýlil se (kdo taky nechýbuje a nemýlí se?) a že je o těch chybách a omylech třeba otevřeně hovořit. I když je odpočteme, zbudou tři věci, tři pojmy, tři hesla: *demokratismus*, *politický realismus*, *kriticismus*. Na nich může česká politika, bude-li chtít, stavět i dnes (zdá se, že se jí ovšem moc nechce)“ (s. 8). Shodou okolností, nikoli ovšem náhodou vyšel portrét novináře Karla Havlíčka v situaci, kdy jeho autor opět veřejně zdůrazňuje imperativ nezávislosti sledování a hodnocení stavu veřejné rozpravy a politických poměrů (mj. 17. 11.), zjevně inspirován též Havlíčkovou koncepcí „zákonního odporu“.